

Úvodník:

Kunštát I

V druhé polovině října jsme jeli s panem Mojmírem Trávníčkem, Jakubem Chrobákem a jeho ženou Andrejkou, která řídila favorita s pohonem výběrově plynným nebo kapalným, do Kunštátu. Mlha byla až pod Drahanské kopce. Pak se rozsvítilo ve žlutých a červených podzimu a svítilo to po celý den ve slovech i mimo ně, v počátečních rozpačitých a dál už i ve spádem hovoru vynucovaných pauzách. Byli jsme přece u Ludvíka Kundery! A to je přece něco! Pan Kundera i jeho příjemná a hezká paní byli toho dne podivně napojeni na generace, které žily v Kunštátě dávno předtím, než mírná převýšení malebného městečka a něžné výhledy do zahrad a za ně, do kopců, vábily první a potom další básníky a spisovatele. Možná byli Kunderovi takto přirozeně historičtí právě proto, že známý básník, dramatik, překladatel a spisovatel, literární vědec Ludvík Kundera před několika dny dopsal poselství těm, kteří budou chodit po Kunštátě po nás a dívat se nejspíš do úplně jiných zahrad. Poselství pak s kunštátskými uložili do takzvané „cibulky“ na věži kostela. Kde ale vlastně začíná „budoucnost“, pro niž je poselství určeno? Musela se přece začít otevírat už od onoho aktu, kdy listiny, fotografie a drobné věci splynuly s architekturou kostela. Náš den v Kunštátě už byl tedy její částí. Je-li to tak, nezačala budoucnost špatně. Toho dne tisíce knih u Kunderů doma, uložené na všech myslitelných místech, promlouvaly velmi živě. V hovoru se romantismus docela dobře snášel se surrealismem a dadaismem, portréty německých klasiků s oživovaným obrazem česko-francouzského klasika z Paříže.

Po krátkém poučení o čaji, jeho pití a pití vůbec, se nás Ludvík Kundera zeptal: „Přečetli jste poctivě celé Proustovo Hledání ztraceného času?“ Měli jsme s Jakubem kliku (pan Trávníček byl mimo kliky, neboť je opravdu obtížné ho zaskočít), už půl roku si citujeme z Prousta, a tak to chvíli vypadalo barevně jako venku a šťastně jako v Proustově Combray. Časy splývaly v jediný a jedno magické místo na jižní Moravě rozeznávalo bezpočet jiných.

Dalibor Malina

Obsah:

úvodník

Dalibor Malina: Kunštát I__2

Jakub Chrobák: Kunštát II__30_31

poezie

Jakub Chrobák: *** __15

Marie Šťastná: *** __18_19

Jan Válek: * * * __24_25

próza

překlad

David Lodge: Vzpomínám si__8_12

Stevan Tontić: * * * __12_13

Toon Tellegen: * * * __14_15

Andrzej Stasiuk: Cestou přes
Babadag__20_23

Jean Follain: * * * __26

Stanislav Lakoba: * * * __26

Leonid Rabičev: * * * __26

comics

Michal Jareš: __16_17

rozhovor

Martin Škabraha: Rozhovor s Borisem
Cvekem__4_7

jen tak

Andrea Chrobáková-Lněničková:
__27_28

recenze

Andrea Chrobáková-Lněničková: Na želez-
nici dějou se věci__28_30

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267

756 24

<http://kotrla.com>

pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina

Dolní náměstí 344

755 01 Vsetín

tel.: 571 419 531

knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 39, ročník X.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina,
redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor
Malina, Milan Orálek, Martin Škabraha; registrace MK ČR E
13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>
Nevyžádané texty nevracíme ani nelektorujeme.

DNEŠNÍ DOTOVANÁ LITERATURA MI PŘIPOMÍNÁ CÍSAŘOVY NOVÉ ŠATY!

Rozhovor s Borisem Cvekem

Borisi, dovol mi na úvod ocitovat, co jsi o sobě napsal do rubriky O autorech v časopise Téma: „Boris Cvek (nar. 1976) – externí doktorand na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci, obor anorganická chemie. Působí na Ústavu lékařské chemie a biochemie Lékařské fakulty tamtéž. Publikoval na www.christnet.cz, www.totem.cz, www.blisty.cz, www.academica.cz a také v Hospodářských novinách, v Literárních novinách, v Lidových novinách, v Respektu, v Přítomnosti a v MF Dnes – zabývá se literaturou, filozofií, historií, teologií a přírodními vědami. Editor a vydavatel časopisu Téma (www.tema.vulgo.net). Vede mimo to českou sekci rozjíždějícího se evropského projektu www.poesia.vulgo.net.“ Připadáš si jako polyhistor?

Záleží na tom, jak budeš tomu slovu rozumět. Mám velmi rád různá dobrodružství mysli – a všechna, ať už čteš prestižní vědecký časopis Inorganic Chemistry, spisy Jakuba Böhma, Hérodotovy Dějiny nebo Kerouacovo Satori v Paříži, jsou si podobná. Oproti jiným lidem, řekl bych, se málo zdržuji „pitváním kmínového zrnka“. Vyhledávám spíš ty velké, výrazné myšlenky a vize, proto mne sotva může saturovat jediný obor „dobrodružství mysli“. Ani trochu nevěřím na to, že vzdělaný člověk je odsouzen k tomu, aby byl omezeným specialistou. Stejně považuji za urážlivý nesmysl, když se vzdělanost plete s přeměnou mozku na adresář vědomostí. Je-li polyhistorie založena ve fascinaci celým kosmem a smělým, dobrodružným čeřením hladin oceánů jeho mnoha tajemství, pak se k ní hlásím a považuji ji za znamenitost ducha. Pokud má ale být „encyklopedickým“ všeznákovstvím, odpuzuje mne.

Jak dojde k tomu, že přírodní vědec se rozhodne vydávat literární časopis? Mělo na Tebe třeba vliv to, že Tvůj otec, Dušan Cvek, je básník?

Má na mne vliv to, že můj otec je můj otec, to samozřejmě. Zdědil jsem po něm

různá nadání, mezi něž patří i to literární. Jinak ale jsem samorost. Už asi od patnácti let jsem hltal světovou literaturu a filozofii... nějak přirozeně mne to tím směrem táhlo. A úplně to samé puzení mne přimělo studovat chemii. Žil jsem ve svém vnitřním světě, který je značně odlišný od kultury dnešních „kulturních činitelů“. Konfrontace byla a je nezbytnost. Ostatně bez ní je všechno dobrodružství mysli nemyslitelné. A protože jsem člověk dosti pracovitý i umanutý, ba vlastně proto, že mám rád dobrodružství, jsem začal vydávat literární časopis. Svět dává naší aktivitě různé možnosti směřování k ušlechtilým dílům. Problém bývá často spíš v míře aktivity než v míře nepřejícnosti světa.

Opakovaně zdůrazňuješ, že jedním z Tvých hlavních záměrů je poskytovat alternativu ke státem dotované kultuře, resp. dotovaným literárním časopisům. Tvé výpady proti nim mi někdy přijdou až nespravedlivě prudké. Co tě na nich nejvíce dráždí?

Mně ty časopisy od začátku připadají jako Císařovy nové šaty. Je to hra na kulturu, vespolečné slepectví a předstírání. Chybí v nich dobrodružství, velkorysá rozmáchlost ducha, poctivé slovo, jež pálí a dráždí jako sůl. Je to kultura pro kulturu, jež často vzkvétá různě v dějinách mezi lidmi, které z jakéhosi divného důvodu zachvátí mánie „tvářit se kulturně“. Krásně to vystihl třeba Molière ve hře Měšťák šlechticem či v Preciozkách – nebo Dickens v některých úžasných pasážích Kroniky Pickwickova klubu.

Samu existenci takové „kultury“ bych přešel ovšem snadněji než to, že ji stát pěstuje z daní občanů. Myslím, že velikost a síla lidské tvorby stojí na tom, že některým lidem bude stát za to, aby ji dobrovolně platili ze svého. Byl bych rád, kdybych se mohl dožít takového oživení širokého a rozmanitého zájmu o dobrodružství mysli. A chci pro to udělat maximum – na prvním místě i to, že se nebudu bát říci, že „král je nahý“.

Myslím si, že je třeba oddělit dvě věci. Kulturu ve smyslu tvorby, ke které v zásadě stačí to nadšení a jistá ochota k oběti, a kulturu ve smyslu institucionalizovaného provozu, do něhož patří i nějaká kritická či teoretická reflexe té tvorby. Státní dotace jsou tu od podpory toho druhého. Zdá se mi, že neuspokojivou situaci v té první oblasti, to

Tvé „král je nahý“ - jinak řečeno: lidi umění nezajímá, protože stejně není o co stát – příliš snadno připisuješ vlivu té druhé, té institucionální složky. Ale ta, alespoň pokud jde o literární časopisy, má plnit jinou roli, než být „velkolepě rozmáchlý“ - jsou to vlastně odborné časopisy, i když zaměřené na tu širší odbornou veřejnost, jako jsou třeba studenti bohemistiky apod. A jistě je možné i kritiku psát nudně, profesorsky, nebo s nějakým tím espretem. Jenže to už je pak otázka konkrétních autorů, kteří se prostě shánějí špatně; každá redakce by ráda co nejčtivější a nejatraktivnější texty – ale jak, když často nemůže zaplatit ani korunu? To radši člověk s publicistickým talentem půjde dělat slogany do reklam.

Právě odborné časopisy (např. již zmíněný *Inorganic Chemistry*) mohou být velmi dobrodružné a duchaplné... ba řekl bych, že bez toho by to byly časopisy nikoli odborné, nýbrž hnidopišské. Myslím, že lepší je nevydávat a nepodporovat nic, než vydávat a podporovat balast. Nejsou-li dobří autoři, není to nejmenší důvod pro financování špatných. Pokud jde o míru „viny“ na lhostejnosti současného „obyčejného“ vzdělance k současnému umění, jistě na první místo je nutné klást fakt, že chybí geniální umělci. Až se opět objeví, sláva umění se vrátí. To však nic nemění na tom, že král je nahý. Jeho nahota by se ukázala v plnějším světle, kdybychom ji mohli srovnat s tvorbou a s myšlením výrazně nadprůměrného ducha.

Promiň, ale to zní arogantně, navíc ulítle, skoro mesianisticky, ba sektářsky! Ty máš nějaké jasné kritérium geniality? Ty poznáš, že je to ten pravý? A jak se to pozná? Podle toho, že lidé jej budou číst v desetišícových nákladech a čekat na každé jeho slovo? Trochu zrádné v mediální době... Ale i kdyby – copak je to důvod, proč zavrhnout ty „průměrné“? Vždyť oni tvoří jisté „maso“ té literatury, nabalující se na kostry géniů...

Ano, troufám si říci, že pokud se objeví autor, který vzbudí široký a trvalý zájem mezi českými vzdělanci (např. se o něm budou bavit v hospodě, na golfu nebo na rybách), že je spíše geniální než průměrný. Průměrní autoři sami o sobě nikdy nikoho nezajímali, vždy se jen vezli na vlnách nadšení pro umění, které vyvolávali teprve velcí umělci. Jinak bych k detekci geniálního ducha použil

reminiscenci na Puškina... ten napsal krásný epigram s výmluvným názvem: Ex ungue leonem.

Co to znamená?

Podle drápů poznáš lva. Zde je ten text (překlad V. A. Jung): Já nedávno si jen tak verši hvízd' / a bez podpisu vydal jsem je směle; / stať v novinách pak moh' jsi o nich číst – / též bez podpisu šelmy pisatele. / Však což? Ni já, ni uličník ten drzý / svou šelmovinu ztajit nedoved' : / on podle drápů, kdo jsem, poznal brzy, / já podle uší poznal jsem ho hned.

Dobře. Pojďme k jinému tématu – k tomu s velkým T. Jak si s ním po třech letech jeho existence spokojen? Splnilo Tvá očekávání? Co jsou největší úspěchy a kde jsou největší potíže při vydávání časopisu?

Téma je dlouhodobý projekt. Spokojený bych byl jedině v případě, že bude srovnáváno s Eliotovým Criterionem. V této oblasti je poněkud hloupé klást si realizovatelné cíle. Člověk musí být tak trochu fanatik, jako byl třeba Karl Kraus. Největším úspěchem je to, že Téma existuje, že mu poskytují rozhovory lidé, jichž si vážím, a že se za jeho obsah nemusím stydět. Hlavní problém je nedostatek autorů. Kdybych měl po ruce ještě dva lidi stejně výkonné, jako jsem já sám, neměl bych coby vydavatel žádný problém. To nejlepší, co vychází v Tématu, získá, myslím, své jasné ocenění až za mnoho let. Mám svou vizi, jsem mladý a fascinuje mne ono „jít za svým cílem“. Ano... právě že jde opět o dobrodružství. Často únavné a úporné, jenže asi každý D'Artagnan musel někdy uštvat koně.

Na konci svých rozhovorů pro časopis Téma se vždycky dotýkáš ptáš, jak se mu Téma líbí... Jak se Ti líbí Texty a jaká si myslíš, že je budoucnost takovýchto časopisů?

Budoucnost? Naše budoucnost vždy závisí i na nás. A myslím, že větší důležitost než konečný efekt má to, co jsme dokázali do života investovat. Líbí se mi, když někdo je ochoten dělat něco navíc, a proto se mi líbí i Texty. Myslím, že si na nic nehrají. A i když v nich spíše postrádám pravé dobrodružství, tak držím palce.

Díky za přání i za rozhovor!

Otázky kladl a rozhovor vedl Martin Škabraha.

VZPOMÍNÁM SI

David Lodge

Vzpomínám si, že jsme se jednou vypravili autem k moři. Silnice běžela podél pobřeží. Seděl jsem na zadním sedadle, mohly mi být tak tři roky. Řídil asi můj otec; na konci třicátých let měl krátce auto. Byli jsme na výletě s nějakými přáteli v druhém voze. Jeden z nich, nějaký chlapík, vyskočil na postranní stupačku našeho auta (jaké auta tehdy mívala), otevřeným oknem nám řekl, kam máme jet, a během jízdy tam zůstal viset. Připadalo mi to velice odvážné a vzrušující a radostně jsem se zasmál.

Vzpomínám si, jak jsme stáli u závodní dráhy a jak si mě posadil na ramena, abych viděl. Byl to závod motocyklů se sajdkárami a závodníci se v zatáčkách nebezpečně vykláněli a skoro se dotýkali země. Řev motorů a rychlost pestře zbarvených strojů mě polekaly a já se rozplakal.

Vzpomínám si, že jednou u nás na zahradě v Brockley v jihovýchodním Londýně jeden dospělý ukázal na oblohu a řekl: "Podívej, vzducholod." Vzhlédl jsem a uviděl velký parník, takový jako je Queen Mary, v té výšce teď ale docela malý, jak pluje oblohou a ze všech tří komínů stoupá kouř.

Vzpomínám si, že když mi byly čtyři, měl jsem dvě oblíbené hračky: lokomotivu s žebříkem a aeroplán se světly. Lokomotiva byla jasně červená a měla jednu zvláštnost: vysouvateľný žebřík na točně. Aeroplán byl civilní osobní letadlo, na každém křídle měl malé světlo, jedno červené a druhé zelené, a ta se střídavě rozsvěcovala a zhasínala, když roloval po podlaze. Byly to ale příliš velké hračky, než abych si je mohl vzít s sebou, když jsme kvůli válce odcházeli z domu.

Vzpomínám si, jak jsme spolu se skupinou dospělých vystupovali s kufry z vlaku do teplé tmy na jednom venkovském nádraží a šli jsme do vesnice a klepali jsme na dveře domů, abychom našli nějaké ubytování. Myslím, že jsme utíkali před bombardováním Londýna, které se čekalo hned po vyhlášení války, k němuž ale ve skutečnosti nedošlo. Po čase jsme se museli vrátit domů, protože si vzpomínám na nálety.

Vzpomínám si, jak mě matka vzbudila za kolísavého kvílení protiletadlové sirény, jak jsem si navlékl kombinézu a utíkal ulicí k sousedům, kteří měli vzadu na zahradě vykopaný Andersonův kryt. Nebe bylo rudé od požáru v docích, reflektory pročešávaly oblohu, osvětlujíce balony protiletadlové obrany, a z trati za protějššími domy dunělo velké protiletadlové dělo.

Vzpomínám si, že to v krytu bylo cítit hlínou a petrolejem a kakaem a že jsem se tam cítil velice bezpečně a ani trochu jsem se nebál.

Vzpomínám si, že můj otec, oblečený ve střapaté uniformě vzdušných sil, občas přijížděl domů z města, které se jmenovalo Uxbridge. Žertem říkal, že je tam ve větším bezpečí než my tady.

Vzpomínám si, jak jsme se kvůli náletům vrátili s matkou do té vesnice, kde jsme už byli předtím. Jmenovala se Lingfield a byla v Surrey. Nějakou dobu jsme bydleli u paní Greenové, která byla hrozně lakomá a pořád si stěžovala, že dělám rámus. V patře nebyla světla, a tak když jste chtěli jít spát, museli jste si s sebou vzít svíčku.

Vzpomínám si, jak mě matka dala do klášterní školy v Lingfieldu a vrátila se do Londýna a já tam zůstal sám a měl jsem strach z jeptišek a zvedal se mi žaludek z rozbředlého dušeného masa se zeleninou, co bylo na oběd, a nedokázal jsem si sám vyleštit boty, jak se ode mě čekalo. Když matka asi po týdnu přijela a přivezla mi holínky, uprosil jsem ji, aby mě vzala s sebou.

Vzpomínám si, že jsme bydleli v jiném domě v Lingfieldu, i s mojí babičkou, která dělala hospodyně majiteli, staršímu holohlavému muži s rezavým knírem jménem Sandal, který sbíral motýly a můry a ukládal je do vitrín. Daroval mi sítku a korkem vykládanou dřevěnou krabici na ulovené exempláře. V parku na konci ulice jsem chytil bělásky a babočky, ale nebylo mi příjemné je zabíjet a napichovat na špedlík v krabici. Udělal jsem to jen jednou; jednou to úplně stačilo.

Vzpomínám si, jak jsme jeli do nejbližšího velkého města, do East Grinsteadu, a viděli v ulicích letce, kteří v boji utrpěli těžké popáleniny a léčili se v tamní nemocnici. Nosi-li jasně modré oděvy připomínající pyžama

a někteří měli obličej celě zakryté bílými obvazy jen s otvory pro oči a jiní zase měli tváře ošklivě zdeformované, jako by maso bylo z vosku a ten se zpola rozpustil. Cítil jsem lítost i respekt, ale nevěděl jsem, jestli se mám dívat na ně, anebo stranou: ani jedno se mi nezdálo správné.

Vzpomínám si, jak jsme jeli s matkou do Cornwallu bydlet u jejího bratrance Viktora (pro mě strýčka Vika), který vlastnil dvě lékárny, jednu v St. Austell a druhou v Newquay. Žil v Porthpeanu, v něčem, co mi připadalo jako velký dům, přímo nad malou zátokou nedaleko St. Austell. Jeho žena Izabela byla trochu praštěná a naše přítomnost ji otravovala. V salonku vždycky hrozně nahlas zpívala „Vzhůru, vojáci křesťanští“ a doprovázela se při tom na klavír, přesvědčena, že nás to rozzlobí, protože byla protestantka, zatímco my (včetně strýčka Vika) katolíci.

Vzpomínám si, jak jsem šel do vesnické školy v Charlestownu a že hned první den nakreslil kluk, který se mnou seděl v lavici, obrázek něčeho, co vypadalo jako párek s ušima, a když mi ho ukazoval, tak se hihňal. Pochopil jsem, že to má být něco neslušného, ale stylizovaná varlata mě zmátla, protože moje vlastní tolik vidět nebyla.

Vzpomínám si, jak jsem si hrál na pláži u Porthpeanu a na tůňky v útesech, kde po každé, když nastal odliv, zůstalo plno garnátů a krabů a medúz a slávek a kuželnatek a sépií a terčovek. (Když jsem tu pláž před pár lety znovu navštívil, nenašel jsem v těch tůňkách téměř žádný život.)

Vzpomínám si, že když jsem se chtěl vycáchat v moři, musel jsem s námahou přelézat rezavějící železné a betonové zábrany, které byly na pobřeží postaveny, aby bránily německé invazi.

Vzpomínám si, že mi otec kreslil legrační obrázkové seriály o tom, jak žije na svých stanovištích v RAF – v Oakhamu v Rutlandshiru, na Shetlandských ostrovech a ke konci války v Indii – a posílal mi je spolu s dopisy pro matku. Otec byl muzikant, přes den hrál v pochodové kapele a večer k tanci. Nakreslil mi, jak rybaří a hraje golf na Shetlandách, sledován zmatenou ovci.

Vzpomínám si, že jsme toho s matkou hodně nacestovali a že jsem chodil do něko-

lika různých škol, protože jsme se pořád stěhovali sem a tam mezi Londýnem, Surrey a Cornwalllem, podle válečné situace a podle toho, jestli právě hrozilo bombardování.

Vzpomínám si, že jsme nějaký čas bydleli v Charlestownu u farmáře, mlékaře a řezníka pana Smithe a jeho rodiny a že jsme dostávali masa a smetany a medu, kolik jsme dokázali sníst, jako by vůbec neexistoval přidělový systém. Smithovic dcera Jennifer, o něco mladší než já, měla ve tvářích dólíky a ve vlasech lokny a chodila do stejné školy. Dospělí tvrdili, že jsme zlatíčka a já s tím ze zdvořilosti vlažně souhlasil, ačkoli ve skutečnosti jsem si myslel, že Jennifer je jenom nudná malá holka.

Vzpomínám si, že si Jennifer jednou přinesla ze školy v těch svých loknách hnidy a že jsem fascinovaně sledoval, jak je její matka vyčesává ocelovým hřebenem a drtí nehtem na listu papíru a jak pak nanáší Jennifer na hlavu enciánovou violeť.

Vzpomínám si, jak jsem se ještě s jinými dětmi vracel v Londýně ze školy domů, když nám nad hlavou najednou prolétl německý bitevní bombardér provádějící bleskový nálet, a vypálil z kulometů na vojenský cíl na nedalekém kopci. Několik kulek zasáhlo železniční most u Brockley Cross, pod nímž jsme se chystali projít, a ve zdech z polévaných cihel po nich zůstaly díry.

Vzpomínám si na kryt zvaný Morrison v našem obývacím pokoji v Londýně. Byl to těžký černý kovový stůl s drátěnou sítí mezi nosníky, které tvořily jeho nohy, vystlaný uvnitř poduškami a matracemi. Matka a já jsme tam v noci spali. Kryt vás dokázal ochránit před padajícím stropem, ale už ne před přímým zásahem. Nahoře jsem si postavil letiště s dřevěnými modely letadel, které vyrobil jeden otcův kamarád letec, a posílal jsem je bombardovat Německo (tím byla knihovna v rohu pokoje).

Vzpomínám si, že když jsme s babičkou přecházeli pole poblíž Lingfieldu, viděli jsme stíhačku *Typhoon*, jak pronásleduje černý *doodlebug* (raketu V1) a střílí po něm. Stíhačka letěla dost nízko, takže jsem rozeznal její maskovací barvy.

Vzpomínám si, že v Den vítězství vzplála uprostřed naší ulice, na místě, kam dopadla raketa V1, hranice na počest obětí.

Náš dům stál skoro na konci ulice a byl poškozen jen slabě. Pro mě a mé kamarády se vybombardované místo stalo hřištěm plným dobrodružství.

Vzpomínám si, že když byl můj otec demobilizován a vracel se domů z Indie, polepil jsem okna britskými vlajkami, které jsem namaloval pastelkami, a lístky s nápisem „Vítej domů, táto“, jak jsem to viděl na domech v sousedství. Otcova válečná služba nebyla moc hrdinská, ale já byl na něho stejně pyšný. Za šest let u letectva ani jednou neseseděl v letadle, což byl taky jeden z důvodů, proč přežil. Žil pak až do třidevadesáti pořád v témže domě v Brockley, aniž kdy zatoužil letět letadlem nebo ještě někdy opustit břehy Anglie.

Text „I Remember“, navazující na stejnojmennou knihu spisovatele a malíře Joe Brainarda, byl napsán na objednávku anglické revue Areté (www.aretemagazine.com). Jeho český překlad vychází – se svolením autora – téměř souběžně s originálem.

STEVAN TONTIĆ

Vůně

Říkají, že jsme měli jeden smradlavý mír.

Tak proto vyvolali voňavou válku.

Jakým to tajemství voní tvoje krev, bratře Abele?

Hovna a krystaly

Krystaly pomrkávají v jeskyních, v útrobách, na lících, v zorničkách.

Hovna zaujala místa v trezorech,
za katedrami
i na viklavých trůnech.

Celé hordy hoven jejich bůh vede a hlídá.

Tak vítr povívá. Vane Vůle duch.

Síla víry

I v nejmenším skleněném střepe
z nakupené hromady rozbitých oken
zrcadlí se boží tvář.

I nejmenší třpyt
ze smetiště ozářeného sluncem
je znamením přítomnosti
něčeho vyššího.

A tak se nakláním nad skleněný střepe
hledaje v něm spásu.
A odnikud zlomek hlasu.

Divoké hejno

Oblak holubů, divoké hejno,
když za soumraku se k zemi snese,
zneklidní duši, stejně neklidnou,
právě když bomba rozprskne se;

když se pak zvedne oblak prachu,
země opilá smrtícím svistem
dá jednu ruku v bok
a druhou mávne jak nepopsaným listem.

Básníkova obrana

Od chvíle, kdy jsem se dozvěděl, říká básník,
že mi ti tam, ti „moji“,
určili kulku,
ožil jsem
a zbavil se dlouhotrvající strašné deprese.

Jednoduše svrbí mě ruka,
píšu jak nikdy.

Ty koni, říkám si,
ani den bez řádky.

A jak jsem býval ráno líný.
Teď vždy časně usedám k psaní.
Nyní každá třetí z vět
poletí jako kulka.
To je proto, že já neútočím –
z čeho umírám, tím se také bráním.

Ze srbštiny přeložil Ladislav Jurkovič

Stevan Tontić (1946) – jeden z nejznámějších srbských básníků a básníků bývalé Jugoslávie, redaktor, editor.

TOON TELLEGEN

Kluk

Miluju ji
nebo nemiluju.

Hodil si guldenem,
orel znamenalo milovat.

Padl orel
a miloval ji nelítostnou láskou,
na věky, možná až navždy.

Co kdyby ale padla panna,
myslel si.

Listy se snášely ze stromů,
ptáci odlétali
a znovu si hodil guldenem.

Psal jsem ti

Psal jsem ti, že žádné iluze...
Řekl jsem ti to hned, hned poprvé,
Měl jsem to u sebe na papírku
a napsal jsem ti to na okraj novin
a na kalendář u tebe na stěně,
a pošeptal jsem ti to do ucha, v otevřených
dveřích,
a na ulici, na nábřeží,
volal jsem ti to přes vodu
ve světle klátící se pouliční lampy,
a ty jsi volala zpátky:
„Já tebe taky!“

Zamilování

Zamilování je cestovatel, který otevírá svůj
kufr,
má v něm med, hedvábí, jehly, samet,
nůžky, krabičku s troudem,
dopisní papír, kladiva, tužky, ohňostroj.
Vyberte si, říká
pod ztlumenou lampou
na divanu
mezi dojatými ženskými časopisy
všechno je za hubičku.
Zvednu něco, abych se na to podíval
a on zaklapne kufr,

vyskočí oknem
a zmizí do noci.
Vaše nůžky! volám za ním.

(přeložili Dineke Pel a Jan Jílek)

Toon Tellegen, narozen 18.11.1941 v Den Brielu v Nizozemí. Vystudoval medicínu a pracuje jako domácí lékař. Je známým autorem dětských knih a píše i pro dospělé. Přeložené básně pochází ze sbírky *Alleen liefde* (Jenom láska) z roku 2002.

JAKUB CHROBÁK

Milostná

Andrejka sice spí
Nicméně sivé tóny měsíce
V lukách bubnují

Pohlednice s břízou

Chumlám se do tebe,
zatímco venku
rozsochatou klaviaturou něhy
to padá...

Ty jemné ruce!

Babičce

„Ať si nedává
ty ruky do sebe!
Je to jak do rakve!“

A zatím bodlačení psí
jak hrdlem od lahve
dál padá do luk,

jdou naše životy:
kratičké rozjezdy
daleko delších proluk.

aluze

Revue pro literaturu, filozofii a jiné

Adresa redakce:
Křížkovského 10, PS 207,
771 80 Olomouc
e-mail: redakce@aluze.cz
tel.: 585 631 159

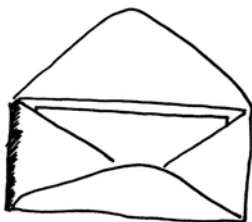
poezie / próza / vzpomínky
rozhovor / studie / recenze
glosy / archiválie
http://www.aluze.cz

...PRAVĚ JSEM DOČETL ENCYKLOPEDIÍ
BRITANNICU, ALE NĚKTERÉ
POPISY MI PŘÍŠLY TROCHU ÚMORNÉ...

JMENUJI SE UMBERTO E. A
MOŽNĚ MĚ ZNÁTE JAKO AUTORA -- (1)

-- AUTORA "SYNTAXE A SYŽETU
V CAPROVĚ POZDÍCH ESEJÍCH"
DNES BYCH RAĎ NĚCO ŘEKL
O ROMÁNU V DOPÍSECH...

(2)
...DŘÍVE SE PÁR AUTORŮ SNAŽILO
UKÁZAT NA DOPÍSECH TAKOVOU
TU SKRYTOU INTIMITU...

(3)

...PROBLÉM DNEŠKA JE V
TOM, ŽE JA' BYCH NEMĚL
ANI SÍLU NAPSAT DOPIS...

Milá Gudrun,
předem
měto dopisu
mi dovol,
a bych

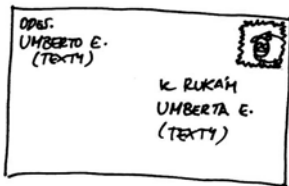
4

...PŘESTO BYCH NAD NÍM
NELA'MAL HŮL, MA'M
NĚKOLIK NA'VRHŮ:

5

...HLAVNĚ DNESKA NIKOHO NEZAJÍMA'
CO PÍŠOU OSTATNÍ, ALE CO
PÍŠE ON SA'M...

POKLEČOVÁNÍ PŘESTĚ...

6

MARIE ŠŤASTNÁ

Zrcadlo

Tamtu znám taky
mává řasami
znetvořená vědomím
půvabu

přespříliš jemná gesta
usekává jak turecký med

znám ji dlouho
a najednou je mokrá
párou mého dechu
a nedává
nejmenší naději
na úspěch

.....

Jsou ženy

které v herbářích
nasliněnými prsty
hledají laskavec
aby jim bylo dobře

Nebo bývaly takové

Co se mění

když ne prsy břicho a klín?

Co se mění

když ne podlaha domu
do které zašlapávají
vodu dní?

Jsou ženy

které od hlavy k patě
obrostly mateřídouškou
tím silným bolehlavem
pro plné náruče

Zrcadlo

Držím si vlasy

abych konečky nenamočila
do inkoustu

Ptáš se mě na černovlasou dívku

a jí říkám ano

dnes ji bolelo břicho

ale zítra by se dala svést

Za tu zprávu jsi mi daroval

pět metrů červené krajky

a zaplatil za mě útratu

.....
Dlouho jsi neohrnul ret
 a nechytl mě za vlasy
Voskovky ve všech barvách
 na dětské kresbě
 napřažený prst
 a otisk rtěnky
Mám všechno v paměti
 už dlouho
 jsi mě nekousl do ramene

Války

Až mrštím kamenem
 Goliáš ustoupí
 a pak spolu budeme spát
Odvěké nepřátelství
 se vybouří v pohybu beder
Bez ozvěny
Ráno kámen položím
 do řady na parapet
 a uvařím kávu
Černou
 silnou
 spokojenou až po okraj

.....
Dívka s červenými vlasy
 mi klade ruku na tvář
Dlaň jí voní žitnou kávou
 a směje se
 uříceným smíchem před bouřkou
Pod prsy je čarodějka
 a na břicho krasojezdkyně

Myslím na Evu

Učím se chodit
 jako gotická panna
Myslím na Evu
 jaká byla
 než poprvé svedla
 svou nejlepší přítelkyni
Bradu na prsa
 vystrčit pánev dopředu
 ruce cudně podél těla

Eva
 voda

 popálenina let

Ztroskotala jsem
 uprostřed tichého oceánu

ANDRZEJ STASIUK CESTOU PŘES BABADAG

Jen strach

Tak, je to jen strach, hledání, stopy, příběhy, které mají zalconit nedosažitelnou čáru obzoru. Znovu je noc a všechno se vzdaluje, ztrácí se přikryté černou oblohou. Jsem sám a musím si připomínat někdejší zážitky, protože na mě dopadá strach z nekonečna. Duše se rozpouští v prostoru jako kapka v hlubinách moře, jenže já jsem příliš nesmělý, abych tomu uvěřil, příliš starý, abych se dokázal smířit s takovou ztrátou, a věřím, že pouze prostřednictvím viditelného lze dosáhnout smíření, že pouze v těle světa mé tělo nalezne skrýš. Chtěl bych být pochovaný ve všech těch místech, kde jsem byl a ještě budu. Hlava mezi zelenými vrchy Zemplína, srdce někde v Sedmihradsku, pravá dlaň v Černochoře, levá ve Spišské Belé, zrak v Bukovině, čich v Rašinari, myšlenky možná někde tady... Tak si to představuji teď v noci, kdy ve tmě hučí potok a obleva smývá bílé skvrny sněhu. Připomínám si ty dávné časy, kdy mnozí jiní vyráželi na cestu a vyslovovali jména dalekých měst, jež zněla jako zaklínadla – Paříž, Londýn, Berlín, New York, Sydney... Pro mě to byla místa na mapě, červené nebo černé tečky ztracené v zelených nebo modrých prostorách. Nedokázal jsem toužit po pouhých zvucích. Příběhy, které se k nim vázaly, byly fikcí. Vyplňovaly čas a zabíjely nudu. V těch dávných časech každá daleká cesta vypadala jako útěk. Zaváněla hysterií a desperátsvím.

Jednoho dne v létě osmdesátého třetího nebo čtvrtého jsem dostopoval do Słubic a na druhé straně řeky jsem spatřil Frankfurt. Bylo pozdní odpoledne. Nad vodou visel vlahý modrošedý opar. Endéerácké věžáky a tovární komíny vyhlížely ponuře a neskutečně. Potemnělé slunce svítilo tak, jakoby náhle mělo zhasnout. Druhý břeh byl úplně mrtvý a strnulý, jakoby dohasínal po velkém požáru. Jenom zápach řeky měl v sobě něco lidského – tlení, rozklad, pach rybích těl – ale byl jsem si jist, že tam na druhém břehu ten zápach náhle zaniká. V každém případě jsem se obrátil a ještě týž večer jsem se vydal na zpáteční cestu, abych vyrazil na východ. Jako pes jsem zavětril cizí revír a šel svou cestou.

Samozřejmě, neměl jsem tehdy pas, ale taky mě nikdy ani nenapadlo opatřit si jej. Spoje-

ní dvou slov: „svoboda“ a „cestovní pas“ znělo celkem elegantně, ale naprosto nepřesvědčivě. Konkrétno „cestovního pasu“ se nehodilo ke „svobodě“, jež se zdála být popřením konkrétna. Není vyloučeno, že se v okolí Gorzowa moje myšlenky skládaly do vět ve smyslu: svoboda buď je, anebo není, a basta. Moje země mi obvykle stačila, protože mě nezajímaly její hranice. Žil jsem uvnitř, v jejím středu a ten střed se přesouval spolu se mnou. Nekladl jsem na prostor žádné nároky a nic od něj neočekával. Vycházel jsem za svítání, abych chytil modrožlutý osobák do Żyrardowa. Vyjížděl z nádraží Warszawa-Wschódnia, projížděl Śródmieście, za okny se mihaly zlaté a stříbrné stužky světla. Ve vlaku bylo stále těsněji. Muži měli na sobě obnošená saka. Většina z nich vystupovala v Ursusu a šla směrem k ledově záři továrny. Desítky, stovky temných postav, sotva viditelných v ranním rozbřesku, a teprve za branou se ocitli v záplavě rtuťové záře, jakoby vcházeli do gigantického chrámu. Zůstal jsem téměř sám. Příští cestující nastupovali někde v Milanówku, v Grodzisku, ale mezi těmi se objevovalo stále více žen, protože Żyrardów to byly textilky, přádelny, tkalcovny a tak podobně. Černý tabák, umělohmotný kyselý zápach aktovek se svačinami se mísil s vůní levných voňavek a mýdla. Noc se odtrhávala od země a v rozšiřující se štěrbině dne bylo vidět domky vechtrů na odiv stavějících oranžové praporky, krávy stojící po břicho v mlze a poslední zapomenutá světla v domech. Żyrardów byl cihlově červený. Vystoupil jsem s ostatními. Byl jsem obyčejný darmošlap, ale to, co jsem dělal, bylo svým způsobem holdem všem, kteří musí vstávat před úsvitem, protože bez nich by byl svět jenom hrou barev nebo meteorologickým dramatem. Pil jsem silný čaj v bufetu na nádraží a jel nazpět, abych za den, dva vyrazil na sever anebo na východ, zdánlivě bez cíle. Jednou v létě jsem jel sedmdesát dvě hodiny v kuse. Poslouchal jsem vyprávění řidičů kamionů. Jejich slova zněla v kabinách jako gigantické pomalé monology, snášející se odněkud z povětří – tak působila únava a nevyspání. Krajina za oknem se přibližovala, vzdalovala, aby nakonec strnula, zastavila se, jakoby čas nakonec uznal svou porážku. Úsvit někde v Pucku na kraji silnice a roztrhané úzké mraky nad zálivem, z pod nichž vzlínalo jasné ostří probouzejícího se dne a chladný pach moře prorážený křičením racků. Je docela možné, že jsem tehdy došel až na břeh, dost možná, že po několika hodinách spánku někde vedle silnice přijela do-

dávka a chlápek řekl, že jede přes celé Polsko, na jih, a bylo to prostě stokrát zajímavější, než nuda přílivů a odlivů, takže jsem vyskočil na valník a zabalený do deky dřímал pod třepotající se plachtou a v polospánku ke mně přicházely obrazy míjené krajiny pomíchané s fantasmagoriemi, jako bych viděl věci, které vidí někdo jiný. Varšava proplula kolem jako cizí město a já necítil žádné hnutí u srdce. V zubech skřípal prach vznášející se z prken valníku. Přejížděl jsem Polskem, tak jako se přejíždí neznámá pevnina. Terra incognita mezi Radomí a Sandoměří. Nebe, stromy, domy, země – to všechno se mohlo nacházet kdekoli jinde. Pohyboval jsem se v prostoru, jenž neměl žádný příběh, žádné dějiny, žádné skutky hodné připomínky. Byl jsem prvním člověkem někde na úpatí Pepřových hor a všechno začínalo teprve mou přítomností. Čas začínal plynout, věci a krajiny začínaly stárnout teprve ve chvíli, kdy se jich dotkl můj pohled. Za Tarnobrzegem jsem zaklepal na plech kabiny. Ohromil mě prostor obřího povrchového dolu na síru a musel jsem vystoupit. Gigantická rypadla stála na dně propasti. Bylo mi jedno, kde se tu vzala. Mohl jsem si myslet, že stroje spadly z nebe, aby se zahryzly do země, probily se jí, prokopaly na druhou stranu, k protinožcům, od nichž se ohromnou šachtou budou valit nesmírné spousty vod a všechno zatopí, a na druhé straně zbude poušť. Nad krajinou se vznášel pekelný puch, ale nemohl jsem odtrhnout oči od monstrózní jámy, jejíž mrtvolnost nutila pomýšlet na hrob, hromady těl, na chladné inferno. Nic se tam nehýbalo. Mohla být neděle, jestli v takovém místě vůbec platil kalendář.

Takže to prostě vůbec nebylo Polsko, ten sled obrazů, nebyla to vůbec země, ale záminka. Je docela možné, že člověk cítí svou existenci teprve tehdy, když pocítí na vlastní kůži dotek bezejmenného prostoru, jenž nás spojuje s nejdávnějším časem, se všemi mrtvými, s prehistorií, kdy se myšlení teprve oddělovalo od světa a ještě si nebylo vědomo své osiřelosti. Stačilo natáhnout dlaň z okna kamionu a procházelo to mezi prsty. Nebylo to Polsko, ale prvotní samota. Mohlo to být Timbuktu nebo Cape Cod. Po pravé Baranów, „perla polské renesance“, míjel jsem jej tehdy alespoň desetkrát, jenže mě nikdy nenapadlo zastavit se a na chvíli si jej prohlédnout. Každé místo bylo dobré, protože jsem je mohl opustit bez lítosti. Nemuselo mít vlastně ani jméno. Neustálé vydání, neustálá ztráta, rozhazovačnost, že to svět neviděl, karneval, alotria, marnotratnost a ani stopa aku-

mulace. Ráno u moře, večer lesy nad Sanem, chlápci nad püllitry ve vesnické hospodě jako zjevení, jako fantomy, které zasaženy mým pohledem strnuly ve čtvrt pohybu. Tak si je pamatuji, ale stejně tak dobře se to mohlo přihodit někde u Legnice, anebo čtyřicet kilometrů na severovýchod od Siedlec o rok dříve, anebo později někde na venkově. Dělali jsme oheň za vesnicí a ze soumraku se vynořovali místní hoši, snad poprvé v životě viděli někoho cizího. Nebyli jsme pro ně reální, ani oni pro nás. Postávali, pozorovali nás, ve tmě se blýskaly masivní přezky pásků s býčí hlavou nebo zkříženými kolty. Nakonec si přisedli, ale rozhovor měl příchut halucinace a také víno, které přinesli, nás odpoutávalo od země. Za úsvitu vstali a odešli. Není vyloučeno, že jsem o den, anebo o dva později stál deset hodin ve Złoczowě a nic mě nechtělo vzít. Pamatuji si živý plot a zábradlí mostku, i když tím prvním si nejsem jistý, živý plot mohl být někde jinde, tak jako většina toho, co existuje v paměti, protože jsem si to zapamatoval, vytrhl z krajiny, skládáje z toho již navždy vlastní mapu, vlastní fantastický zeměpis.

A jednoho dne jsem jel do Poznaně na nekryté korbě trambusu. Řidič na mě houkl: „Naskoč si, ale dej pozor na ryby.“ Ležel jsem mezi ohromnými fóliovými pytli naplněnými vodou. Vevnitř plavaly rybky velké jako nehet. Stovky, tisíce rybek. Voda byla ledová, musel jsem se zabalit do deky. Ve Wrześni odbočovaly ryby na Hnězdno a zůstal jsem za úsvitu sám na pusté silnici. Slunce ještě nevyšlo a bylo zima. Je docela možné, že jsem jel přes Poznaň do Vratislavi. Nejspíš proto, abych za den nebo dva vyrazil k Baltu nebo do Bieszczad. V tom druhém případě jsem někde nad Oslawou uviděl uprostřed lesa nahého muže. Stál v řece a myl se. Když mě spatřil, prostě se obrátil zády. Ale jestli přece jen k Baltu, tak to byla nejspíš Jastrzębia Góra a byl večer, pustá pláž, šel jsem naboso ve směru Karwi a na pozadí rudého nebe jsem viděl černé megality Stonehenge. Neměl jsem kde spát a ty zříceniny jakoby spadly z nebe. Byly udělány z prken, dýhy a hrubého plátna. Tehdy se stávaly takové věci. Někdo je postavil a nechal tak, nejspíš televize. Protáhl jsem se dírou do jednoho z tyčících se megalitů a usnul.

Z polštiny přeložil Tomáš Vašut.

Andrzej Stasiuk (1960) je polský prozaik, esejista, básník. Česky knižně vyšly jeho *Haličské povídky* (2001) a *Jak jsem se stal spisovatelem* (2004).

ZA JANEM VE VĚTÁCH SKORO HOLÝCH

V pátek 7. října 2005 zemřel náš přítel, básník Jan Válek. Bylo mu 59 let. Překvapil nás stejně, jako nás překvapovala jeho poezie. Ta se většinou prosmýkla někudy, kudy to člověk vůbec nečekal. Určitě proto, že Jan nebyl básníkem zrozeným ze čtení. Miloval reálné věci. A nejvíc přírodu. Vyhledával ji, trávil v ní skoro všechny volné chvíle. Stále se vracel na stejná místa a ke stejným stromům. A pak přepisoval to, co s sebou nosil, nebo to, co zůstalo doma a mělo už podobu slov. Jeho rukopisy byly plné škrťů, jednoslovných poznámek, různých podivení, jako kdyby zostra s napsaným polemizoval. Jako se líbil nám, líbil by se i Janu Skácelovi. Ten radil básníkům, aby s první knížkou počkali. A neměl rád, když se z básníka stal vydavatel vlastních pocitových ročenek. Jan však bral asi Skácelovu představu až příliš vážně.

S Janem, pravým povoláním hydrologem, jsme se cítili bezpečně. I v poezii. Byl to velký chlap, který měl stabilitu. Stál pevně i v žánrech ryze světských. Teď je na Vsetíně díra.

-dm-

TO JEDNO STÉBLO

pro mnohost stébla pomřela
požatýma smrt kosu otřela
rozkročí se hospodář: chčije

pro mnohost jedno žije
stéblo jediné

smrt nepromine: pomine

CHLUBNÁ SLOVA

mít já pokdy
mistr jsem

jak kdy

vzít zpátky
slova z hádky
do bilunkých polic

tu uzlátnou v nic

Poznámka: Za přispění podniku, ve kterém Jan Válek pracoval, Vodovodů a kanalizací, a.s. Vsetín, knížka jeho básní v příštím roce pravděpodobně vyjde.

* * *

Seznamte se

napnuté na rámu
přibité na trámu
vně mázdra krve střep
hebká srst uvnitř: káp

moje strachy

UŽ ANO, NO, O

nemá ceny
nemá ceny
ceny ceny
od ozvěny
čekat stručnou řeč

NENÍ ZBYTÍ

srdce zvonu
bije ránu
v onu stranu
proti tónu

DĚKUJU PĚKNĚ

spím takový stesk:

věci se nadám
že letím, padám
vstříc řvavým radám

a.... plesk...

Jednou větou o Janu Váلكovi

Kdokoli si přečte třeba jen text o zelné polévce, pochopí, že J. V. byl opravdovým básníkem, básníkem zgruntu: neboť jen takovým je dáno tak intenzivně zakoušet vstřícnou samozřejmost věcí tohoto světa.

Pavel Hruška

Kdo po Janovi bude umět být obrovitý a mizet za svými slovy...?

Jakub Chrobák

Zdá se mi, že mu dělalo radost spíš psaní zvědavé, než vědoucí – takže o něj nemám strach.

Petr Hruška

Nepřestal mne překvapovat od prvního setkání.

Pavel Kotrla

JEAN FOLLAIN

* * *

Umírající řekl svému bratru
vyhlížejícímu na palouk zalitý letním světlem:
zavři okno, je to příliš krásné!

Vykopávky dětství

Děti, které podnikají vykopávky na půdách
kde jsou černé krejčovské panny
cibule, plevy,
hnědé papírové sáčky se zbytky badyánu
jednoho dne zakusí potíže a poznají
kolik stojí nalezení rozkoše
a přilnutí k něžné křivce.

Jean Follain (1903-1971), francouzský básník, autor sbírek *Použití času*, *Pozemské zpěvy*, *Darované věci*

STANISLAV LAKOBA

* * *

blesk řekl, že i noční obloha je modrá

Stanislav Zosimovič Lakoba (1951), abcházský básník a historik, jednověrší je ze sbírky *Kolo a sníh* z roku 1981

LEONID RABIČEV

...

Banální fakt –
jen ten může psát,
že černá je noc
a den zase bílý,
kdo má dost síly!

Leonid Rabičev (1923), veterán druhé světové války, po válce úspěšný básník, ale dal přednost výtvarné kariéře a k poezii se vrátil po pauze trvající téměř půl století

přeložil a připravil Jakub Grombříř

JEN TAK...

Letošní podzim mě těší: nejen pro svou výjimečnou barevnost násobenou tichým poklidem krajinným, (záhadně se přenesl i do osobního a profesního života), ale také pro mé uvědomění se. Když jsem před lety na Valašsko zavítala prvně z kraje silně historického, působilo na mě teskně, syrově. Chyběla mi permanentní návratnost dějin v architektonické výstavbě i v éterické přítomnosti osobností, které je tvořily, tápala jsem v prázdnotě, protože jsem valašské krajině a jejím lidem nerozuměla. Postupně, zarytým opakováním pobytů ve stále častějších a častějších cyklech (neboť nepochybovala jsem o skryté záhadě), zlákována alespoň chvilkovým bytováním, jsem nechávala Valašsko do sebe vstupovat. Teprve letos, po poněkud dobrodružné bludné cestě přes dinotické hřebeny na Vsetín (no, na Vsetín úplně ne, ale do Janové jistě) vedená rodilým Valachem (!), ochromena krásou lesů a náhle se otvírajících prastarých horských pastvin, jsem ucítila jiný, ale rozhodně dějinný prostor Valachů, který má odlišnou časoprostorovou dimenzi. A poznala jsem, že tato dimenze je přítomna v dnešních lidech a mluví z nich, a že je také uchopitelná, podržím-li si poznání kódu. Zatímco v Litomyšli mi totiž byly dějiny zprostředkovávány převážně výtvořeny lidskými rukama a jen částečně myslí, na Valašsku je to přesně naopak.

A proto pokorněji přijímám odchod jemného živoucího básníka Jana Válka, kterému toto všechno bylo dávno jasné a zprostředkovával tu krásu svou pozornou a pozorující poezií. Zůstává v krajině svého srdce, u vědomí své nedokonalosti a odevzdané závislosti, rád.

Odlišnost valašské krajiny vynikla i na pozadí naší kunštátské cesty za Kunderovými. Za Prostějovem jsme vjeli do kopcovitého terénu, který stařešinové valašského literárního dění M. T. a D. M. identifikovali jako Drahanskou vrchovinu, a přes svou hořící krásu nedokázala zapůsobit podobně teple jako zvenku uzavřené valašské kopce. Chyběl jí život daný staletou kolonizací a vděčným otevíráním se pastevcům, protože, a to je typickým valašským povahovým rysem, jen Valachy může napadnout

obydlit oblast, kterou zbytek obyvatel země považuje pro náročnost za de facto neosídlitelnou. Domnívám se, že zařatost, s jakou tak činili a činí, je hodna hlubšího historického a sociologického výzkumu.

Letošní podzim nás skutečně těší.

Andrea Chrobáková-Lněničková

PSYCHIATRICKÁ REPRESÉ „NORMALIZAČNÍCH“ LET

Texty Jana Tesaře nejsou rozsáhlé a není jich mnoho; Jan Tesař je totiž suverénní stylist a je schopen závažný text publikovat i na velmi malém prostoru. Úspornost a přesnost výrazových prostředků jsou jeho výraznými přednostmi a čtení jeho prací vyžaduje maximální duševní koncentraci. V Janu Tesařovi se totiž snoubí osobnost historika s osobností myslitele, který je schopen na základě detailního studia společenských jevů postihnout dějinné fenomény typické nejen pro epochu, jíž se momentálně zabývá.

Poslední zveřejněná práce *Zamčená diagnóza* se od předchozích Tesařových prací liší podnětem, který ho přinutil knihu sestavit a také částečně vzpomínkovým charakterem textu, jehož cílem je podat svědectví o prvotním hnutí odporu v počátcích „normalizace“. Tesař reaguje *Zamčenou diagnózou* na české vydání díla Sibylle Plogstedtové *V síti dějin* v brněnském Doplňku v roce 2002. Autorka se společně s Petrem Uhlem účastnila na konci 60. let odboje proti husákovské konsolidaci a poznala osobně československé vězení. Tesař věnuje u Plogstedtové zvýšenou pozornost jednomu aspektu: doživotnímu traumatu způsobenému autorčinou neschopností si eticky uspokojivě vysvětlit své vězeňské životní intermezzo. Jan Tesař považuje pochybnosti Plogstedtové za čítankovou ukázkou: „(...) komplexu vlastního selhání vězně-aktivisty (...)“ (s. 32), k jehož devastujícím účinkům na osobnost se připojuje další tragický rozměr. Sibylle Plogstedtové totiž k podobným pochybám podle Tesaře nemá důvod.

V této první části Tesařovy knihy (*V síti Státní bezpečnosti za časů „konsolidace“*) se pokusil Tesař i o načrtnutí struktury a možností hnutí odporu, jak se s ním sám

na přelomu šedesátých a sedmdesátých let obeznámil. Měl správný pocit, že toto svědectví s ohledem na současný stav výzkumu společnosti dluží a neskrývá své roztrpčení nad způsobem, jakým je v historických pracích raný „normalizační“ odpor redukován na činnost Charty 77. Tesařovo svědectví je zneklidňující jak pro společnost, tak pro odborníky zabývající se tímto obdobím. Mnohem znepokojivější je ovšem okolnost, že se Tesařův vysoce polemický text nesetkal s adekvátní odezvou v odborném časopise; je jaksi podivně přehlížen.

K reakci na knihu Plogstedtové je volně připojena studie *Diagnóza 301.7* kolující nejprve v samizdatu a později vydaná ve Studiích Křesťanské akademie v Římě v roce 1979 a samostatně o rok později v Bologni. Tesař se pokouší postihnout kořeny psychiatrické represe v Československu a zejména tento druh represe pochopit. S důkladností sobě vlastní si nejprve osvojil základní psychiatrické termíny a snaží se vymezit poměr psychiatrů – státních úředníků k totalitní moci a straně. Shledává rozdíly ve využívání (popř. zneužívání) psychiatrie u států germánských a slovanských (zde nově definuje paternalistickou despocii, což bude téma na rozsáhlou diskusi, stejně jako příliš zjednodušené členění státních forem podle společného slovanského či germánského původu) a také u jednotlivých národních komunistických režimů. Vychází z premisy, že pokud ortodoxní marx-leninisté vnímají marx-leninismus jako jediný správný světový názor, pak nutně každou odchylku musí hodnotit jako zpátečnictví nebo politováníhodný omyl. To je pak „legitimizuje“ k vlastnímu zákroku proti těmto „zbloudilým“ formou psychiatrické léčby. Tento přístup současně dává odpověď na problém odlišných definic psychóz v bývalém Sovětském svazu a ve zbytku světa.

Ke studiu této látky, která je v podstatě klasickým historickým přístupem nedoložitelná (obdivovatelé pozitivistických přístupů se tomuto tématu nemohou a asi ani nebudou chtít věnovat, protože jej nebudou považovat za seriózní předmět výzkumu) se Tesař dostal při náhodném setkání s mužem, jehož náboženské přesvědčení z něj učinilo oběť psychiatrické represe. Pro Jana Tesaře je případ Augustina Navrátila klíčovým, neboť jeho „léčbu“ umožnila celospolečen-

ská lhostejnost: „a tato lhostejnost je přímo součástí tiché společenské smlouvy mezi totalitní vládou a společností.“ (s. 104). V Navrátilově případě (a jistě i v mnohých dalších) se odráží krize „normalizační“ společnosti, která svým postojem pomáhala „normalizaci“ konzervovat! Domyslíme-li tuto Tesařovu tezi, je zřejmé, že důsledky této krize stále přetrvávají; obecný úpadek etických hodnot pokračuje a „normalizační“ životní pasivita je dnes vyzdvihována jako pozitivní racionální volba.

Knihu uzavírá *Dopis neznámého psychiatra*, který s Tesařovým rozbořem souhlasí a doplňuje jej poukazem na řadu lidsky obtížných rozhodnutí tvořících přirozenou součást psychiatrový práce. „Neznámý psychiatr“ se s Tesařem ale rozchází v navržených opatřeních, jenž mají represi zabránit.

Tesařova kniha má obrovský polemický náboj a přichází s překvapivými a netradičními pohledy na „normalizační“ společnost; je také kritikou společnosti současné a zdá se, že značně nepříjemnou, neboť si nedovedu jinak vysvětlit ticho, které ji obklopilo. Tesař pracuje s prameny, které tradiční historie ani za prameny nepovažuje; sleduje myšlenkový svět lidí „normalizace,“ obírá se mentalitou společnosti, hledá příčiny jejích postojů. Neznám historika soudobých dějin, který by uměl takto uvažovat, takto psát. Odezvou je mu však – mlčení. K čemu je nám věda s chorobným strachem z přemýšlení?

TESAŘ, Jan: Zamlčená diagnóza. Praha (Triáda) 2003. 1. vydání, stran 144, cena 196 Kč.

Andrea Chrobáková-Lněničková

KUNŠTÁT II

Když budete jednou vycházet ze hřbitova v městečku Kunštát, všimněte si cedule na zdi: Rozloučení je náš úděl, shledání naše naděje, nebo tak nějak. A jestli je právě takový podzim jako ten letošní a je říjen a krajina kolem plane, uvědomíte si, jak podstatným místem je pro každé město či vesnici hřbitov. Jakoby v dopovězení příběhů skutečných doplňuje jeho genius loci. Mám to vyzkoušené. Kdykoliv jsem v cizím městě, na hřbitovy chodím. Mám je

rád. Jsou to zvláštní místa, která bez patřičného upozornění v Bedekrech informují detailně a mnohdy i nepokrytě o atmosféře toho místa a o lidech v něm živších i žijících.

Na hřbitovních deskách lze vysledovat mnoho. Nejste-li úplně slepí a znáte své hřbitovy, napadají Vás i zásadní rozdíly ve jménech. V tomto případě postrádali jsme například všechny ty Novosady a Orságy a místo nich nám byly předkládány speciality kunštátské, které jsem ale z dostatku vkusu zapomněl. Ale nejde jen o jména. V našem případě jsou po celém hřbitově rozesety drobné dominanty připomínající sounáležitost s minulým v podobě starých litinových nebo jen prostě železných křížů. Bez ozdob, o to sveřepěji trčí tam z přesně vyznačených uliček. Navíc i místní kostel je jen stydlivým doplněním zahuštěné scenerie.

Naproti kostelu, v rohu, je strom. Pod ním se krčí neopracovaný kámen oplazený břechtanem. Po pozornějším prozkoumání objeví se dvě nepatrné tabulky. Na jedné jsou prostě jména s roky narození a úmrtí: František Halas, Libuše Halasová. Druhá cedulička je téměř neviditelná a špatně čitelná. Stojí na ní zhruba toto...Zarostl jsem celý do mlčení a budeme se muset učit vzájemnému vyslovování našich tich.... Tak, zakrytý, opotřebovaný leží jeden z nejnaléhavějších vzkazů české poezie dvacátého století...

Když je slunko nízko (jako tomu tento podzim bývalo často) a listy břechtanu trkají o sebe v barevném chřestotu, je to jak zpěv, zapsal jsem si toto:

Zatímco v Kunštátě
padavé listí
sípá v litinových křížích,

říjnem hučí
hořící země
narezlou mši:
František – Božena – tich....

Jakub Chrobák

OBRÁCENÁ STRANA MĚSÍCE
<http://www.obracena-strana-mesice.cz/>

